

Actual problems of the translation

Зімакова Л. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Тупиця О. Ю.

Полтавський університет економіки і торгівлі

ЗНАЧЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ЛЕКСИКИ ДЛЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ

Мова – безпосередній засіб вербалізації етнокультури, в якому збережено результати відображення навколишньої дійсності. Сучасна лінгвістика досліджує проблеми етнокультурних проявів на різних мовних рівнях. Мова залежить від культури та як вербальний компонент реагує на її зміни особливо на лексичному рівні. Культурні зміни, пов'язані з історичними, економічними та іншими процесами, позначають і мовленнєве середовище.

Сучасні лінгвістичні дослідження тлумачать таке вербальне втілення дійсності в тексті через поняття «мовної картини світу». Концепція існування мовної картини світу, що відображає взаємозв'язки мови та культури, є ключовою для сучасної мовознавчої науки. Кожна національна мова є носієм мовної свідомості народу [3, с. 3]. Дослідники звернули увагу, що національно-культурний компонент значення окремої лексичної одиниці актуалізується, що сприяє поширенню такої семантичної частки на інші смислові одиниці (С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсієнко та ін.). Етнокультурна семантична частка окремої лексичної одиниці здатна до переформатування мовної картини світу цілого тексту в бік ідентифікації середовища походження. Спробуємо пояснити наші висновки на контекстах. Наведемо приклад того, як німецькомовний читач сприймає вірш Т. Г. Шевченка. Пересічного читача мало цікавить хто автор, історія написання тощо. У його свідомості виникає своєрідна для нього картина світу, доки він не «доходить» до рядків *Dort beim Stell-Dich-Eine, Von den heimischen Kurhanen, Steppen ohne Ende...* Що таке *Kurhanen* ? Треба шукати пояснення. Воно буде або поза текстом, або в словнику. Отже, читач знаходить для себе, наприклад, таке тлумачення: *Grabhügel, Hünengräber, deren es in der Ukraine unzählige gibt. In ihnen liegen die in den Kriegen gegen die Tataren usw.*

gefallenen Kosaken zu Tausenden begraben. Diese Grabhügel sind für Taras, den Kosaken-patrioten, und für alle Ukrainer Symbole der herrlichen freien Vergangenheit, des Kosakenruhms, und ihr Anblick allein ist imstande, einen Ukrainer in Begeisterung zu verfeben. Читач розуміє, що перед ним текст-переклад, «надбання», яке потрапило до нього з іншої мови, іншої культури. *Ach, so weh doch, Wind, weh doch übers Meer hin Fern vom **Groß-Luh**, dem weiten, Trockne Tränen, übertäub der Ketten Klirren, Zerweh unsre Leiden! – **Groß-Luh** nannten die Saporogerkosaken eine hinter den Wasserfällen des Dnjepr gelegene waldige Niederung, die ihnen als Versteck diente bei Verfolgungen durch Türken und Tataren.* Іншомовний читач «перереформатує» картину світу в бік ідентифікації з іншим культурним середовищем у наслідок вербалізації.

Нашу увагу привертає ієрархія елементів смислу, що виникає безпосередньо в структурі поетичного твору. Ми маємо підстави стверджувати, що лексична одиниця з етнокультурною семантикою перебуває в смисловій ієрархії цілого тексту в домінуючій позиції. Вона має значний функціонально-прагматичний потенціал. Критерієм виокремлення такої лексики може бути, у першу чергу, переклад. Відсутність еквівалентів у інших мовах (а формально – слово функціонує в тексті-перекладі як екзотизм чи варваризм) називають безеквівалентністю.

Безеквівалентна лексика відображає етнокультурну своєрідність мови на лексичному рівні, саме тому її значення для інтерпретації картини світу тексту таке важливе. Вона, як складова образності поетичного тексту, має в своїй семантиці емоційно-експресивний підтекст, що пов'язаний з етнокультурною ідентифікацією, виступає функціонально-смісловою домінуючою тексту.

Розглянемо інший контекст уживання етнокультурної лексики: Піду шукати миленького, Втоплю своє горе, Втоплю свою недоленьку, **Русалкою** стану, пошукаю в чорних хвилях, На дно моря кану (Т. Г. Шевченко). – Den Liebsten will ich suchen gehn, Und wär' es noch so schwer. Ertränken will mein Unglück ich, Ertränken im dunkeln Sund, Als **Nixe** tauchen tief hinab (Übers. A. Kurella.): (укр.) **русалка** – (нім.) **Nixe** – у міфології істота, що живе у воді та має вигляд жінки. У німецькій культурі також наявна така міфологічна істота: Nixe – Wesen mit dem Körper einer Frau und dem Schwanz eines Fisches, das im Wasser lebt, але Nixe або Neck, Nöck, Meerweiber мають, на відміну від української «русалки», владу над водою, з риб'ячим хвостом. Отже, як бачимо,

наявність аналогічної чи близької реалії в етнокультурі іншого народу дає можливість для «заміни» при перекладі. Щоправда, маючи спільне лексичне поняття, ці одиниця мають різні фонові семи. Українська «русалка» – без риб'ячого хвоста, зваблює красою, лоскоче, забирає до себе на дно, а також померлі нехрещеними діти, померлі до весілля засватані дівчата, утоплениці. Істоти, яких називають у сучасній масовій культурі слов'янських народів русалками, зазвичай відповідають не власне русалкам, а водяним створінням західноєвропейської міфології – ундінам та морським дівам. Саме їм притаманний популярний образ дівчини з риб'ячим хвостом [4].

Отже, картина світу – це плід людського сприйняття, мислення, пам'яті, фантазії тощо. Пошук поняттєвого еквівалента в іншій мові сприяє створенню зв'язків із певним культурним середовищем або залишає реципієнта на ґрунті власної. Так, реципієнт, розкривши значення слова, встановлює поняттєві зв'язки між культурами, вербалізує культуру, інтерпретуючи текст.

Література:

1. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура). Київ : Довіра, 1999. 431 с.
2. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша. Київ : Вид-во «Правда Ярославічів», 1997. 200 с.
3. Тупиця О. Ю. Безеквівалентна лексика в поетичному тексті : проблема створення етномовної картини світу. Полтава : «Асмі», 2007. 88 с.
4. Русалка – Вікіпедія. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Русалка>.